

AZƏRBAYCANDA UNİVERSİTETLƏRİN İDMAN KLUBLARININ İŞİ, TƏŞKİLİ VƏ MALİYYƏLƏŞMƏSİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ YOLLARI

F.C. Hüseyinov

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
farhad.huseynov@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-5927-2444

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 15 sentyabr 2022

Dərc olunub: 27 dekabr 2022

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Azərbaycanda universitetlərdə idmanın daha da inkişaf etdirilməsi, onun tələbələr və işçilər arasında təbliği üçün mühüm maliyyə layihələri, proqramlar, innovativ yanaşmalar lazımdır. Universitetin idman klubu müstəqil olaraq əlavə maliyyələşdirmə cəlb edə bilən təşkilat kimi: ödənişli idman bölmələrinin açılması, sponsorların cəlb edilməsi, idman klubunun rəməzləri olan malların satışı şəklində təkbəşinə əlavə maliyyə cəlb edə bilən təşkilat kimi qəbul edilməlidir.

Açar sözlər: *tələbə idmanı, həvəskar idman, idman klubu, idmanda maliyyə.*

Son illərdə Azərbaycan hökuməti və qanunverici orqanları idman sənayesinə böyük diqqət yetirir. Təhsil nazirinin Azərbaycan Basketbol Federasiyasının prezidenti vəzifəsinə təyin edildikdən sonra, ali təhsil müəssisələrində idmana, xüsusəndə, basketbol idman növünə diqqət artmışdır. Beləliklə, Azərbaycanda 2022-ci ildən başlayaraq bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı strategiyasında idman infrastrukturunu inkişaf etdirmək, idmanla məşğul olanların sayını artırmaq, əhalinin sağlamlığını artırmaq və o cümlədən idman qurğularının sayının artırılması üzrə yeni dövr başlayır. Nəticədə, sistemli şəkildə bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olan Azərbaycanda vətəndaşlarının payına - ümumi əhalinin 40% -ə, tələbələrin payı isə 80% -ə çatmalıdır [3, 8].

Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün müsbət təkan Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrində idman klublarının inkişafı layihəsi həyata keçirilməsidir. İdmanla məşğul olan tə-

ləbələrin sayının artırılmasında tələbə idman klubları kimi təhsil strukturlarının inkişafı xüsusi aktualıq kəsb edir. Azərbaycan Respublikası İdman Nazirliyinin saytında təqdim olunan məlumatlara görə, planlaşdırılan yarışlar uğurla yerinə yetirilir. Beləliklə, faktiki olaraq iştirak edənlərin sayı sürətlə artmaqdadır. Ali təhsil müəssisələrində hər bir idman növünə diqqətin artırılması, bu sahədə innovasiyaların həyata keçirilməsi tələbə idmanın inkişafına xidmət edir.

Strategiyanın həyata keçirilməsi üçün dövlət Azərbaycanda bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı üçün bir sıra proqramlar qəbul etdi, bunlardan ən vacibi Azərbaycanda "Bədən Tərbiyəsi və İdmanın İnkişafı" Dövlət Proqramıdır [3,7,8,]. Buraya qarşıya qoyulan və həll olunan vəzifələrin miqyasına və mürəkkəbliyinə əsaslanan məqsədlər, vaxt və resurs təminatı, o cümlədən maliyyə resursları baxımından bir-biri ilə əlaqəli hədəf proqramları daxildir. Dövlət proqramının həyata keçirilməsinin maliyyə mexanizmi "2020-ci ilə qədər Azərbaycanda bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı". Bu proqramın məqsədi idman infrastrukturunun inkişafı, idmanın və o cümlədən peşəkar idmanın kütləviləşdirilməsi yolu ilə əhalinin sağlamlığının yaxşılaşdırılmasına şərait yaratmaqdır. Proqramın həyata keçirilməsinə maliyyə dəstəyi büdcə, Azərbaycanın təsis qurumlarının büdcələri və büdcədən kənar mənbələr hesabına həyata keçirilə bilər, bu da dövlət sektorunun, kommertiya və qeyri-kommerciya təşkilatlarına, habelə dövlət sektorunun səylərini birləşdirməyə imkan verir.

"2022-ci ilə qədər Azərbaycanda ali məktəblərində bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı" üçün maliyyələşdirmə mənbələri və

məbləğləri universitetlərin imkanlarından asılı idi [6].

Ali təhsil məktəblərində idman klublarının inkişafı və maliyyələşdirilməsi planlaşdırılan tədbirlərinin həyata keçirilməsi hədəf göstəricilərin dəyərlərinə tam nail olmağa imkan verəcəkdir. Məqsədli proqramın icrası dövründə bədən tərbiyəsi və idmanın maliyyələşdirilməsinin yeni mexanizmi formalaşdırılmalıdır. Müasir zamanda vəsait həmkarlar ittifaqı təşkilatları, büdcədən kənar fondlar, bələdiyyələr, təhsil təşkilatları tərəfindən ayrılı bilinir. Lakin beynəlxalq yarışlarda və tədbirlərdə iştirak üçün əhəmiyyətli maliyyə resursları tələb olunur.

Təşkilatın innovativ yanaşması nəticəsində özəl himayədarlardan və sponsorlardan gələn vəsaitlər, həmçinin öz biznes fəaliyyətlərini həyata keçirən idman təşkilatlarının maliyyə axınları əldə edə bilirlər. Bu təşkilatlar qəzetlər, jurnallar, məlumat kitabçalarının nəşri, suvenirilər, döş nişanları, vimpeller və digər idman simvolları istehsal edə bilirlər. Müəyyən idman növləri üzrə təşkilatların maliyyələşdirilməsinin mühüm hissəsi yarışların televiziya və radio yayımı hüququnun satışıdır. Peşəkar idmançıların transferi üçün geniş agent şəbəkəsi mövcuddur. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, idmanın inkişafına ayrılan xeyli vəsait müxtəlif inzibati səviyyəli büdcə pullarıdır.

Universitetlərdə idmanın maliyyələşdirilməsinin əsas istiqaməti universitet idmanının inkişafına dəstək verən təşkilatların yaradılmasıdır. Onlardan biri, ən qədimi, 1991-cü ildə yaradılmış və əvvəllər KİC Burevestnik adı ilə mövcud olan Azərbaycan Tələbə İdman Birliyi (ATİB). Ən gənc təşkilat isə Azərbaycan Tələbə İdman Klubları Assosiasiyası kimi fəaliyyət göstərən bəzilər.

Bu gün aktual vəzifə universitetlərdə idmanın proqram-məqsədli maliyyələşdirilməsidir. Hazırda universitet idmanının maliyyələşdirilməsi üçün ciddi şəkildə qurulmuş sistem yoxdur. Təcrübə göstərir ki, hər bir universitet yalnız böyük bir təhsil müəssisəsinin ödəyə

biləcəyi tələbə idmanına öz büdcə vəsaitlərini yatırır. Azərbaycanda idman sənayesinin maliyyələşdirilməsi sistemi Avropa modelini özünə bir nümunə kimi istifadə edə bilər, burada büdcənin böyük hissəsi peşəkar idmana ayrılır.

Dövlət orqanlarının birbaşa ali təhsil sistemində idman klublarının formalaşdırılması ilə bağlı tövsiyələrinin görülməsinə baxmayaraq, bu proseslərin fəallaşdırılması ilə bağlı müəyyən problemlər var, yəni: Azərbaycanda təhsil müəssisələrində idman klublarının və ya mərkəzləri haqqında qanun məcburi yaradılmasını nəzərdə tutmur. Bu hüquqi aktlar yalnız məsləhət xarakteri daşıyır, inkişafı və səmərəli istifadəsi üçün bir çox təşkilati-hüquqi və maliyyə məsələləri həll olunmamış qalır, təhsil müəssisələrində kütləvi idman və idman-sağlamlıq tədbirlərinin tətbiqi hal-hazırda səmərəsiz şəkildə həyata keçirilir.

Hazırda universitetlərdə idman tədbirlərinin əsasən tələbə təşkilatlarının və həmkarlar ittifaqlarının az iştirakı ilə idman klubları tərəfindən həyata keçirildiyi bir vəziyyət mövcuddur. İdman klubları yalnız Azərbaycanın bir sıra universitetlərində mövcuddur və onların maliyyə sektorunda məhdud muxtariyyətləri var. Fikrimizcə, ali məktəblərdə kütləvi idmanın təbliği və peşəkar idmanın inkişafı ilə məşğul olacaq idman klublarının təşkili və yaradılması üçün yeni mexanizmə ehtiyac var, bədən tərbiyəsi kafedraları tədris prosesi ilə məşğul olurdular [7].

Universitetin idman klubunun inkişafında işin və maliyyə fəaliyyətinin təşkilinin təhlili müasir zamanın tələbidir.

Ali təhsil müəssisələrin idman klubları bu gün dövlət tərəfindən daha çox elitə idman naminə deyil, tələbələrə kütləvi şəkildə bədən tərbiyəsinə, sağlam həyat tərzinə cəlb etmək, gəncləri zərərli vərdişlərdən yayındırmaq, sağlam bədən tərbiyəsi formalaşdırmaq məqsədilə yaradılır. Azərbaycanda universitet idmanının gələcək inkişafı ilə bağlı problemlərin əhəmiyyətli hissəsi universitetlərdə idmanın təşkili və maliyyələşdirilməsi üçün effektiv sistemin formalaşdırılması ehtiyacı ilə bağlıdır. Məhz bu

problemlər, fikrimizcə, universitet idmanının inkişafına ən ciddi maneələr yaradır.

Tələbə idman klublarının əsas istiqamətləri aşağıdakılardan ibarət olmalıdır: kütləvi idman tədbirlərinin təşkili, yığma komandalar və idman bölmələri ilə iş. Universitetin bazasında tələbə idman klubunun idarə edilməsi modeli işlənib hazırlanmalı və qurulmalıdır, sonra bədən tərbiyəsi kafedrası ilə idman klubu arasında qarşılıqlı əlaqə texnologiyası yaradılmalı, istirahət bölmələrinin təşkilində kompleks yanaşma tətbiq edilməlidir. (Pilates, atletik gimnastika, yoqa, bal rəqsləri, döyüş sənətləri, üzgüçülük, aqua aerobika, streçinq, aerobika) [8], Universitet klubunun təşkili sxemi şəkildə idman bölmələrində və fitnes qruplarında dərslərin stimullaşdırılması üsulları gös-tərlməlidir.

Tələbə idmanı ilə bağlı problemlərin həlli üçün həm də müasir maddi-texniki baza yaratmaq, təlim-məşq prosesini və idmançıların yarışlara yola salınmasını səriştəli şəkildə təşkil etmək lazımdır. Nəticədə, tələbələr komandalarını dəstəkləmək üçün idman arenalarına gedəcəklər. Nəhayət, təkcə kütləvi idman üçün struktur deyil, həm də kifayət qədər möhtəşəm yarışlar qurmaq mümkün olacaq.

1. Universitetin idman işlərinin strukturu

Universitet idmanının inkişafı ilə bağlı uğurlu xarici təcrübə göstərir ki, o, biznes üçün real investisiya və kommertiya marağıdır. Bu, tələbə idmanında on minlərlə insanı əhatə edən böyük istehlakçı auditoriyasının olması ilə əlaqədardır. Buna görə də, kollegial idman məhsulunu və sponsorlar və reklamçılar üçün marketing imkanlarını öyrənmək lazımdır.

İdmanın və bütövlükdə bədən tərbiyəsinin inkişafı üçün, fikrimizcə, bu sahəyə özəl kapitalın cəlb edilməsi üçün şəraitin və mexanizminin yaradılması vacibdir.

Azərbaycanda idmanın biznes statusu əldə etməsi üçün məhz kütləvi idman dövlət tərəfindən, peşəkar idman isə özəl kapital tərəfindən maliyyələşdirilməlidir. Lakin bu halda problemlər yaranır, çünki özəl sahibkarlıq nümayəndələri idman sənayesinin tənzimlənməsi ilə bağlı risklərə görə onu tam həcmdə maliyyələşdirməyə hazır deyillər.

Biz idman klubunun inkişafına yanaşmalar hazırlamışıq, bu məqsədlə bir təqvim ili üçün universitetin birləşmiş komandalarının (futbol, voleybol, basketbol) xərclərini təhlil etmişik (cədvəl 1, 2).

İllik komandalar üçün idman qurğularının icarəsi

Cədvəl 1

	Maddənin nömrəsi, Adı, Saatların sayı, 1 saatın dəyəri, Məbləğ
1.	Voleybol üçün idman zalının icarəsi
2.	Mini-futbol üçün idman zalının icarəsi
3.	Basketbol üçün idman zalının icarəsi
	Cəmi

Hər il yığma komandalar üçün idman ge-yimlərinin alınması

Cədvəl 2

	Maddənin nömrəsi, Adı, Dəstlərin sayı, Dəyəri, Məbləğ
1.	Voleybol üçün idman geyimlərinin satın alınması
2.	Mini-futbol üçün idman formasının satın alınması
3.	Basketbol üçün idman geyimlərinin satın alınması
	Cəmi

Nəticələr

Müasir zamanda hər bir komandanın maliyyə dəstəyinə ildə və hər ay üçün orta xərcin ayrılması tələb edilir. Yığma komandaların xərclərinə aşağıdakılar daxildir: yarışlarda iştirak üçün üzvlük haqları, nəqliyyat xərclərinin ödənilməsi və milli komandanın doğma şəhərlərindən kənarında yarışlara gedərkən yaşayış yeri. Bundan əlavə, idman nəticələrini əldə edə bilən idmançılar üçün əlavə təqaüdlər tələb oluna bilər. Belə olan halda komandaya sponsor lazımdır, onun axtarışını universitetin idman klubu etməlidir.

Tələbə idman klubları populyarlıq baxımından kommertiya idman klubları və fitnes mərkəzləri ilə rəqabət apara bilməz (Shutova T.N., Bodrov I.M., Mamonova O.V. et al.,

2016) [8]. Universitetin idman klubu bölmə işləri ilə yanaşı, əlavə gəlir kimi öz atributlarını (merçendayzing) istehsal edir, sponsorlar cəlb edir, reklam edir, himayədarlardan maliyyə vəsaitləri alır. Tələbə idman klubunun tam gəlir strukturu 3 cədvəldə göstərilmişdir.

Əlavə gəlir mənbəyi kimi universitet tələbəsi olmayan şəxslərin idman bölmələrinin ödənişini də nəzərdən keçirmək olar. Birincisi, universitetin bölmələrindən tam istifadə etməyə imkan verəcək, ikincisi, bütövlükdə idman klubunun gəlirlərini artıracaq. “Üçüncü tərəf” müştərilər tərəfindən bölmələr üçün ödəniş bazar səviyyəsində müəyyən edilə bilər (Cədvəl 3).

2. İdman klubları və təşkilatlarının maliyyələşmə mənbələri

Cədvəl 3

1.	İdman klubuna baş çəkmək üçün qiymət siyahısı	
2.	Klubda dərslərin növü Aylıq dərslərin sayı	
3.	Tələbələr və universitet işçiləri üçün abunə haqqı	
4.	Üçüncü tərəf müştəriləri üçün abunə haqqı	
5.	İdman zalına gedişlərin sayına məhdudiyət qoyulmur	
6.	İdman bölmələri ayda 8 ziyarət, 1 ziyarət / 1-1,5 saat	
7.	Zallara gedişlərin sayını məhdudlaşdırmadan, ay	

İdman klubunun gəlir və xərclərinin təxmini strukturu Cədvəldə təqdim olunur.

3. Hesablama üçün hər biri üçün bölmə dərslərinin orta davamiyyəti üçün məşqçi, bir mövsüm biletinin orta qiyməti və yığma komandaların ayda saxlanmasının orta dəyəri.

İdman klubunun xərcləri və gəlirləri

Cədvəl 4

	Kateqoriya	Miqdarı Ayda gəlir,
1.	Məşğul olanların sayı	
2.	Təlimçilərin sayı	

3.	İşçilərin sayı	
4.	Yığma komandalar	
5.	Ümumi gəlir	
6.	Ümumi istehlak	
	Ümumi	

Beləliklə, universitetin idman bölmələri təxminən hansı maliyyəni əldə edə biləcəyini müəyyənləşdirir.

Ayda yığma komandaların çıxışlarını tam maliyyələşdirməyə, məşqçi və inzibati heyətin əməkhaqqını ödəməyə imkan vermir. Məşqlər zallarda keçirildiyindən idman klubu saat 18.00-a qədər idman qurğularından tam istifadə edə bilmədiyi üçün bu vəziyyət yarana bilər.

Universitetdə ödənişli idman bölmələri açıldıqdan sonra universitetin yığma komandalarını əlavə olaraq maliyyələşdirmək mümkün ola bilər, yəni: idman meydançalarının icarə haqqının ödənilməsi, universitetin loqosu olan idman formasının alınması, təşkilati haqların ödənilməsi və milli komandaların yarışlara səfərləri.

ƏDƏBİYYAT

1. 2020-2024-ci illər müddətində Azərbaycanda bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı. Azərbaycan Respublikası nazirlər kabinetinin sərəncamı, Bakı şəhəri, 3 fevral 2020-ci il, № 25S.
2. 2019-cu ilin idman yekunlarına həsr olunan mərasimdə İlham Əliyevin nitqi, 25 dekabr 2019, 12.30.
<https://president.az/articles/35483>
3. 2014-2024-ci illər müddətində Azərbaycanda bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı, Azərbaycan Respublikası nazirlər kabinetinin sərəncamı, Bakı şəhəri, 3 fevral 2014-ci il, № 25s.
4. *İdman təşkilatlarının və qurğularının xidmət heyətinin sahə say normaları*. Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyi, 2014.
5. “2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında 26 yanvar 2015, <http://www.e-qanun.az/framework/29206>.
6. <https://nk.gov.az/az/document/1431>.

7. **Шутова Т.Н.** *Фитнес-технологии в физическом воспитании студентов.* Т.Н. Шутова, И.М. Бодров, О.В. Мамонова, П.А. Кондратьев. Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2016, № 1, с. 30-32.
8. **Буров А.Г.** *Конструирование модели управления студенческим спортивным клубом (на примере РЭУ им. Г.В. Плеханова).* Экономика и предпринимательство, 2014 г., № 12-4 (53-4), с. 712-716.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РАБОТЫ, ОРГАНИЗАЦИИ И ФИНАНСИРОВАНИЯ СПОРТИВНЫХ КЛУБОВ В УНИВЕРСИТЕТАХ АЗЕРБАЙДЖАНА

Ф.Д. Гусейнов

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
farhad.huseynov@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-5927-2444

Аннотация. Университетам в Азербайджане необходимы важные финансовые проекты, программы и инновационные подходы для дальнейшего развития спорта в вузах и популяризации его среди студентов и сотрудников. Спортивный клуб вуза следует рассматривать как организацию, которая может самостоятельно привлекать до-

полнительное финансирование: открытие платных спортивных секций, привлечение спонсоров, продажу товаров с символикой спортивного клуба.

Ключевые слова: *студенческий спорт, любительский спорт, спортивный клуб, спортивное финансирование.*

WAYS TO IMPROVE THE WORK, ORGANIZATION AND FINANCING OF SPORTS CLUBS IN UNIVERSITIES OF AZERBAIJAN

F.J. Huseynov

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
farhad.huseynov@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-5927-2444

Annotation. Azerbaijan needs important financial projects, programs and innovative approaches to further develop sports in universities and promote it among students and staff. The university sports club should be considered as an organization that can independently attract additional funding: the opening of paid

sports departments, the involvement of sponsors, the sale of goods bearing the symbols of the sports club.

Keywords: *student sports, amateur sports, sports club, sports finance.*